

ДЕМОГРАФИЯ НА НЕГРАМОТНОСТТА

В епоха, в която живеем, много голяма част от човечеството е преодоляло продоволствените проблеми. Най-смъртоносните епидемиологични болести са елиминирани или ограничени.¹ Преодоляването на продоволствените проблеми и елиминирането на най-смъртоносните епидемиологични болести позволява физическо оцеляване на многодетни семейства, дори те да са необразовани или по-точно - без да се налага да бъдат образовани и да имат по-високи доходи.

Полски учен беше доказал, че необразованите майки са най-голямата заплаха за унищожение на човечеството. Не ядрен холокост, сблъсък с метеорит или климатичните промени. Безразборната раждаемост и експоненциалния ръст на необразованото население са най-видимите и непосредствени заплахи за човешката цивилизация, с най-голям шанс да я погубят.

Необразованите родители имат много по-висок коефициент на възпроизводство. Нискообразованите жени раждат рано, защото напускат рано образователната система. Раждат по много деца, защото са трудово неангажирани. Много от децата са тяхната пенсионна осигуровка, защото нямат друга. Култури, религии и държави насърчават високата раждаемост без значение дали тя е образована.

Доказателство за връзката „ниско образование-висока раждаемост“ е фактът, че страните с най-висок прираст на населението в общия случай са тези с най-нисък индекс на човешко развитие. По данни на ООН населението на страните с нисък индекс на развитие ще се увеличи с 42,6% за периода 2014-2030 година, докато в тези с висок индекс с едва 6 процента, като основна част от този ръст ще се дължи на входящата миграция. От всички показатели в индекса за човешко развитие на ООН демографският прираст на населението е в най-силна (отрицателна) корелационна зависимост с показателите за грамотност и участие в образователната система (ниво на грамотност, среден брой години в системата на образованието, процент на завършилите средно образование, процент на обхванатите деца). Тази зависимост е още по-силна, ако се вземат само данните за момичета. Казано с други думи, колкото по-малко учат момичета, толкова повече се увеличава населението, по-точно необразованото население. Респективно, колкото по-образовани са момичетата, толкова повече пада раждаемостта. Доказателства за това са видими не само на ниво държави, но и на ниво културни и етнически общности.

Прогнозите на ООН са до 2030 г. населението в Суб-сахарска Африка да нарасне с 48 % - от 912 млн. до 1 350 млн. души. През 1950 г. е било 179 млн. души. Само в Нигерия населението ще нарасне с 95 млн. души до 2030 г. – от 179 на 273 млн. души; а през 1950 г. е било 38 млн. души. За един век – от 1950 г. до 2050 г., населението на Африка ще нарасне 10 пъти. Това е демографска експлозия.

¹ Пример, вирусът на вариолата (едрата шарка) е напълно унищожен през 1977 г., но дотогава болестта е погубила над 300 млн. души от началото 20-ти век; за сравнение жертвите на двете световни войни са 60 млн.

Най-бързорастящата страна – Нигер, ще увеличи населението си с 86 % за 16 години до 2030 г. – от 18,5 на 34,5 млн. души. През 1960 г. населението на Нигер е било 3,2 млн., т.е. за 70 години ще нарасне близо 11 пъти.

В арабските страни населението общо ще се увеличи с 29,0 % (108 млн. души) само за периода 2014-2030 година, а в южна Азия с 17,7 % (314 млн.).

Според показателя „среден брой години в системата на образованието“ момичета в страните от Суб-сахарска Африка учат средно 4,5 години, в арабските страни – 5,9, в южна Азия – 4,9 години. Населението в тези три световни района, в които е концентрирана необразованата част от човечеството, ще нарасне с 860 млн. души за 16 години.

За сравнение, момичетата в развитите страни учат средно 11,7 години.

В Нигер, страната с най-висока раждаемост, момичетата учат средно 0,8 години, а жените раждат средно по 7,8 деца.

Създаването и разпространението на всеобщото задължително и обществено финансирано образование е може би най-голямото постижение и най-важният фактор за развитието на човечеството през последните 150 години.

В редица страни обаче големи социални групи остават извън обхвата му. Възпроизвеждането на неграмотността от едно поколение в следващо я прави устойчива и създава култура на необразованост. Преносители на тази култура са и майката и бащата са, но в малко по-голяма степен майката. Това е така защото ранна детска възраст децата прекарват основната част от времето си с тях.

Изследване на учени от университета на Вирджиния доказва, че необразованите майки много по-често раждат деца със забавено интелектуално и нервно-психическото развитие, т.е. тези деца имат дори вродени предпоставки за изоставане. Придобитите дефицити, тези които децата натрупват до и в училищна възраст в резултат на въздействието на семейната среда, обаче са значително повече от наследствените. В семействата на необразованите родители няма детски книжни, образователни материали и най-вече няма култура на уважение към образованието. На входа на образователната система тези деца вече са натрупали толкова дефицити, че образователните институции не успяват да ги компенсират и те отпадат рано от системата. И така спиралата се завърта. Всичко това води до прогресивен ръст на необразованата раждаемост в световен мащаб.

Демографската експанзия на необразованите не е териториално затворена. В днешния глоболизиращ се свят възможността за пътуване, информацията и комуникацията повишават склонността за миграцията и самата миграция. Държавните граници се преодоляват по-лесно, отколкото преди век. Нямаме причини да очакваме, че през следващите десетилетия броят на желаещите да емигрират от слаборазвити към развити страни ще намалява. Необразовани мигранти ще заселват нови територии. Нелогично е да очакваме, че демографският им дял ще се увеличава, без да се увеличат териториите, които обитават. Самюел Хънтингтън беше казал, че ако през 20-и век страни са се завладявали с танкове и оръдия, то през 21-ви това ще става с

демография и миграция. Демографията на необразованите ще се превърща в география на необразованите.

Изключение ли е България с ниската си раждаемост?

За нещастие – не. Напротив, това важи още повече за България. Коефициентът на възпроизводство на майките с образование по-ниско от основно е 3,5 пъти по-висок от този на останалите. Нискообразованите имат и по-нисък коефициент на емиграция. Двете неща плюс емиграцията на образованите водят до увеличаване дела на хората с по-нисък образователен статус. Този процес има характеристики на самоусилващ се – колкото повече расте делът на хората с по-нисък образователен статус в една общност, толкова повече се повишава склонността за емиграция на останалите. Родителите не вярват и че в район, в който преобладават и се увеличава дела на нискообразованите, икономическите им възможности ще се подобрят. Там няма инвестиции. Не е трудно да разберат, че няма и житейски шансове за децата им. И вземат единственото разумно решение – да мигрират с децата си. Значителната демографска промяна е видима с просто око. Само за 20-30 години България е преобразена демографски в немалка част от територията си. По-нататъшно развитие на спиралата на демографията на необразованите е една от най-големите заплахи за съхраняването на страната и нацията ни. В страна без образовани хора няма работещи институции, икономика, гражданско общество, нормална житейска среда.

Моето мнение е, че проблемът с раждаемостта в България не е толкова в размера, а в структурата ѝ. Бъдещето на България не зависи толкова от това дали ще сме страна с по-малко или по-голямо население, а дали ще бъдем страна с образовано или необразовано население. Следващите десетилетия икономиката и социалните ни системи ще бъдат изправени пред значително предизвикателство да преодолеят дисбалансите, породени от влошената възрастова структура и ниската раждаемост. Това несъмнено ще забави социално-икономическото ни развитие. Но много по-голяма ще бъде кризата и щетите, ако се промени цивилизационния ни код. В страна с влошена възрастова структура и намаляващо население ние все още можем да запазим положителна траектория на развитие. В страна с ескалираща демография на неграмотността няма да можем.

В тази връзка дебатът за демографската криза в България е объркваш, тъй като в отрицателната демография се проектират поне три динамики – тази на намаляващото население (съотношението между смъртност и раждаемост), тази на външната миграция и тази на структурата по етнически принцип. Това често води до разнопосочност, както по отношение на изводите, така и по отношение на политиките, които формулираме. Ако се фиксираме само върху това да увеличим раждаемостта, то ние лесно бихме го постигнали като спрем да образуваме още по-големи групи деца и по този начин увеличим коефициента им на възпроизводство (както казах по-горе всички данни доказват, че необразованите момичета раждат по-рано и по повече деца). Очевидно не искаме това. Искаме да насърчаваме образованата раждаемост, но това е дискриминационно. Не можем да сложим критерии образователен ценз в мерките за насърчаване на раждаемостта. Можем повече да образуваме децата.

Колкото повече обаче образуваме децата, толкова повече пада раждаемостта. Масовизацията на висшето образование също доведе до увеличаване на средната възраст за раждане. Отделно от това развитите страни „изсмукват“ образованите българи.

Казано по друг начин, ние трябва да решим коя динамика ни е по-важна – тази в броя на населението или тази в образователната му структура, тъй като очевидно двете са в отрицателна зависимост – можем да увеличим населението, ако намалим броя на образованите родители и обратно. Въпреки, че според мен, отговорът е очевиден, когато говорим за демографската криза, ние продължаваме повече да бием тревога за намаляващото население, отколкото за демографията на неграмотността. Един директор на селско училище ми сподели, че благодарение на това, че учениците му отпадат по-рано - женят се в 5-6 клас, идват по-бързо и повече деца в първи клас, общият брой деца в селото се увеличава, а така и общия брой на учениците в училището. Това село няма демографски проблем. Има обаче проблеми с престъпността.

Докато в световен мащаб демографията на необразованите води до демографска експанзия, то в България тя е затъмнена като проблем от намаляването на населението и емиграцията. Това като че ли ни пречи да оценим отрицателното ѝ значение. Затова и започнах изложението с данните в световен мащаб.

На следващо място - емиграцията.

Най-голямата загуба на национален ресурс е емиграцията на образованите българи.

Това е по-големият проблем от ниската раждаемост. Заради високата стойност на интелектуалния човешки капитал. Но дори и чисто количествено, емиграцията на образованите българи влияе повече за отрицателния естествен прираст, отколкото ниската раждаемост. Ние губим демографски не само младите образовани българи, но и техните бъдещи поколения.

Демографията на необразованите провокира емиграция на образованите. Ако последните 25 години по-голямата част от външната емиграция беше икономическа, то през следващите години тя във все по-голяма степен може да бъде културно-обществена – образованите да искат да избягат от средата, в която преобладават необразованите. Същото се отнася и за вече напусналите България. Част от тях ще се върнат, ако се подобри икономическото състояние и не се развие още повече демографията на необразованите. Икономическата ситуация, обаче може да се подобри, само ако междувременно не се задълбочи демографията на необразованите.

Всъщност, икономическите и културно-обществените фактори са взаимосвързани – не може да има икономика без образовани хора и не може да задържим образованите българи без икономика, която да осигурява работни места и прилични доходи. Ако виждаме само икономическите причини и не отчетем демографията на необразованите като фактор за емиграция, няма да намерим верните решение. Грешно е да вярваме, че само с подобряване на икономическата ситуация ще се оправи всичко останало. Икономическата ситуация не може да се подобри толкова бързо и

чувствително, че да спре демографията на необразованите. От друга страна спиралата на демографията на необразованите се развива интензивно и прави невъзможно подобряване на икономиката. В този смисъл в дългосрочен план демографията на необразованите е по-големият проблем. Икономическата ситуация в България и отделните ѝ региони рано или късно ще се подобри, ако има образовани хора. Това предполага, обаче да прекъснем спиралата на демографията на необразованите. Само по този начин ще спечелим време за подобряване на икономическите възможности и задържане на повече хора и само при това условие ще запазим шансове за положително социално-икономическо развитие.

Казано с други думи демографията на необразованите е основният проблем за по-нататъшното ни социално-икономическо развитие и оцеляване ни като нация.

Убеден съм, че този, който слуша за демографията на необразованите в България, си мисли за ромите. В огромна част от този етнос виждаме възпроизвеждането на културата на необразованост. Липсата на респект към образованието при тях е доминираща културна характеристика, но етническият фактор сам по себе си не е причина за възпроизвеждането на демографията на неграмотността. Деветдесет процента от ромите са с образование по-ниско от средно, а те самите формират значителна на сто от кохортата на необразованите. Но заради наличието на останалите проценти (образовани роми и необразовани български граждани от други етноси), не е коректно да слагаме знак за равенство между множествата на необразованите и на ромите.

Какво трябва да направим за прекъснем спиралата на неграмотност

Рецептата е доста по-сложна, но наше мнение в опростения и вариант звучи така: „задължително образование плюс мотивирани учители“. Това сме заложили в управленската програма на правителството и в това вярваме. Образованието може да не е панацея само по себе си, но е най-важният и най-задължителният фактор да направим обществото ни по-добро.

Под задължително образование имам предвид държавата с всичките ѝ институции, политики и инструменти, в т.ч. и на принуда, да включи и задържи децата в образователната система по възможност от по-ранна възраст. В общности и семейства, в които образованието не е ценност, само с политика на „моркова“ няма шанс да се излезе от порочния кръг на необразованост. Нямаме и време вече да чакаме и разчитаме само на политика на „моркова“. Там, където семейството отсъства или е по-малко, държавата трябва да бъде повече и по-силна.

Непосещаваното на училище и детска градина в задължителна училищна възраст трябва да счита като равносилно на престъпление. Ако един родител осакати детето си физически, то ще му бъде отнето, а той съден. Ще се задействат всички механизми на закрила. Ако го осакати интелектуално и откъм житейски възможности, той не получава никакво наказание. Образованието на децата до 16 годишна възраст е конституционно задължение. Неизпълнението му дава морално право на държавата да

използва инструменти на принуда и да обвърже социални и други права с това конституционно задължение.

По наше мнение основният фактор за непосещаване на училище е културния – отношението в семейството към образованието. Изследванията ни показват, че факторът на средата, с който са в най-силна зависимост коефициента на незаписване, процента на ранно отпадане и средните образователни резултати е образователния статус на родителите. Разбира се, че значение имат социалния и регионалния фактори и факторът майчин език, но влиянието им до голяма степен е резултат от културния фактор. Онзи ден в квартал Столипиново една майка ни каза: „Това което виждат децата от най-малки са сватби, раждания, сунети. За това говорят всички, никой не говори за образование. Накрая и те се женят рано и раждат.“ Разговорите на членовете на екипите за обхват с родителите или с тези които се грижат за децата, които не посещават училище, показват че малка част от тях не го правят по социални причини. Най-честият отговор на въпроса „защо не ходят на училище“ е „не искат“. Няма и кой в семейството да ги накара.

Образователната система е тази ,която в най-голям степен може и трябва да противодейства в дългосрочен план на културата на необразованост. Наблюденията показват, че в рамките например на една и съща ромска общност при тази част от хората в нея, които по-продължително са пребивавали в образователната система, рязко спада коефициента на възпроизводство и се повишава степента на пригодност за трудова реализация.

Преждевременното отпадане на ученици от образователната система е най-голямата потенциална загуба на обществено благосъстояние (намаляването на дела на преждеременно отпадналите деца и ученици е единствения индикатор, по който ЕС мери напредъка в системите на училищното образование). Това предполага държавата с всички си институции и политики да се бори да ограничи ранното отпадане от образователната система.

Мерките трябва да включват:

1. Устойчива, целенасочена и координирана политика за обхващане и превенция на всяко дете в образователната система. Ефектите в образованието са с по-дълъг хоризонт от политическия мандат. За да бъде устойчива тази политика, всички основни политически сили трябва да осъзнаят и да заявят, че това е една от най-важните задачи на държавата.

Целенасочената политика изисква да бъдат използвани всички възможности, всички институции и всички инструменти на политиката, за да бъдат включени в децата в детска градина и училище. Това означава максимален брой права да бъдат обвързани с посещението на децата на детска градина и училища и придобиването на гимназиално образование. Понастоящем това е частично направено по отношение на месечните семейни помощи и деца и придобиването на свидетелство за управление на МПС.

Целенасочената политика предполага координирани усилия на институциите. Това правим в момента.

2. Семейните помощи за деца да се отпускат под формата на образователни дейности и стоки, необходими за образованието на детето във всеки един случай, в който училището или детската градина предложи.

Значителна част от необразованите родители са развили култура да живеят от социални помощи, без да им се налага да работят и да се грижат за образованието на децата си. Неотпускане на помощи в парична форма не означава лишаване на децата от подкрепа. Редица деца не посещават редовно детска градина и училище поради социални причини, въпреки че родителите им получават семейни помощи за деца. Необходимо е в тези случаи подпомагането да минава през училището и детската градина, като формата на помощта се определя от учителя. Учителят ще насочи помощта към това от което има нужда детето, докато родителя може да изхарчи средствата за алкохол. Нашето мнение е, че политиката на социално и семейно подпомагане не трябва да бъде фокусирана толкова и само върху текущата доходна подкрепа, колкото към подпомагането на житейските възможности на децата.

3. Санкции за родителите, чиито деца не посещават училище. Такива съществуват в Закона за предучилищното и училищното образование, но за съжаление често не се прилагат на практика. Общините се въздържат да ги налагат поради местни политически съображения и аргумента „родителите нямат пари“.

Дори и да нямат пари, родителите трябва да чувстват натиска и неизбежността на санкцията. Освен с глоба, родителите трябва да бъдат наказани и с лишаване от социални права.

Факторът „учител“

Защо учителите са толкова важни? Учителите са основен фактор за по-доброто образование на децата. Учителите са и тези, които правят и могат да направят най-много за задържането и образователната интеграция на децата от проблемни групи. Нас не просто ни трябват учители. Трябват ни добри и мотивирани учители. Без силна мотивация и добра подготовка на учителите не можем да подобрим образователните резултати на всички деца и да образуваме децата на необразованите родители. Анализите показват, че страните с най-високи образователни резултати са тези, в които в педагогическото образование и учителската професия се включват завършилите гимназия с най-висок успех (от първия и втория децил на учениците, класирани по резултати от външното оценяване). В този смисъл ключово условие за дългосрочното подобряване на образователните резултати е това в педагогическо образование и педагогическа професия да се включват учениците с по-добри образователни резултати на изхода на училищно образование. В България до 1990 г. в педагогическо образование са се включвали ученици от първите 30% по образователни резултати (толкова е бил приема в система на висшето образование). През последното десетилетие, при напълно либерализиран прием, в педагогически специалности кандидатстват завършилите средно образование с относително по-нисък среден успех

от държавните зрелостни изпити, т.е. ученици от вторите 50 % по образователни резултати (след 5-ия децил, дори от 7-мия и 8-мия децил). Негативната селекция се усилва и от това, че в училище или детска градина често постъпват на работа тази част от завършилите педагогически специалности, които не успяват да се реализират другаде.

Този факт е предпоставка за продължаващо развитие на спирала на влошаващи се образователни резултати в бъдеще. Ако днес по-слабите ученици стават учители, в бъдеще всички ученици ще имат по-слаби образователни резултати. Респективно, всички професии и специалности ще бъдат захранени с по-слабообразовани кадри. Това е разликата между учителите и останалите професии. Добрите учители дърпат нагоре всички останали. Ако приоритизираме учителите, ще създадем база за останалите професии.

Последните 20 години потвърждават изложеното. По-добрите ученици ставаха икономисти или юристи. Днес работодателите и висшите училища сигнализират за спада на образователните резултати и факта, че дори нивото на по-добрите ученици е под средното от преди години.

Повишаването на престижа на учителската професия и увеличаването на склонността на повече млади хора с по-високи образователни резултати на изхода на училищно образование да се включат в педагогическо образование и учителска професия е ключов фактор за дългосрочното подобряване на образователните резултати и образование на децата на необразовани родители. Основният начин това да случи е чувствително увеличение на възнагражденията в сектора и поддържане на средната учителска заплата над 120 % от средната за страната. Учителската професия е трудна и непривлекателна, с ограничени възможности за кариерно развитие и с предвидими доходи. От друга страна младите хора са „риск-търсещи“ – склонни са да изберат професия с шансове за по-висок доход (макар и средният очакван доход да е по-нисък), каквито при учителската професия липсват.

Увеличението на възнагражденията трябва да бъде общо и диференцирано и да направи учителите по-мотивирани. Общото увеличение трябва да стимулира по-добрите ученици да станат учители. По-добрите ученици стават и по-мотивирани служители след това.

Диференцираното увеличение трябва да:

1. Поощри учителите и учителските колективи, които допринасят за подобряване на образователните резултати на децата и учениците. Това не означа само и толкова по-високи резултати от външното оценяване, а преди всичко задържане на всяко едно дете в училище и система, която да възнаграждава напредъка (разликата между входящите и изходящите образователни резултати).
2. Стимулира учителите, които работят в детски градини и училища с концентрация на деца и ученици от уязвими групи и в малки и отдалечени населени места. Тези учители работят при по-неблагоприятни условия и трябва да полагат много повече усилия от

колегите си, за да компенсират липсата на семейна образователна среда. Те трябва да бъдат възнаградени за това и мотивирани да го правят. В тази група попадат и учителите, които ходят по домовете на ромските деца, убеждават родителите да пуснат децата си на детска градина и училище, учат децата да говорят български, да се мият и обличат. Без техните усилия не може да има образователната интеграция. Разходите за възнаграждения на тези преподаватели са може би публичните разходи с най-висока обществена възвръщаемост.

Повишаването на средната учителска заплата до минимум 120 % от средната за страната изисква промяна в бюджетната политика и увеличаване на разходите за образование с минимум 0,5 % от БВП (480 млн. лева, от 3,6 на 4,1 % от БВП). Разходите за образование в развитите страни (страните-членки на ОИСР) са средно 4,8 % от БВП. През последните десетилетия относителната „цена“ (разходите като процент от БВП), която развитите общества плащат за образование, се е увеличила. Причината за това е в относителното поскъпване на учителския труд. Близо 60 на сто от разходите за предучилищно и училищно образование са разходи за учители. Образованието е дейност, в основата на която е учителския труд. Развитите страни са осъзнали, че не могат да осигурят дългосрочното обезпечаване на системата с педагогически кадри, ако не плащат и необходимата цена за това. В момента те отделят средно 2,3 % от БВП за учители, при 1,5 % за България. С удвояването на заплатите на възнагражденията на учителите за 4-годишен период, при увеличаване на БВП до 120 млрд. лв., разходите за учители биха се изравнили с тези на развитите страни (2,3 % от БВП), а средната учителска заплата би достигнала 127 % от средната за страната.

В България последните десетилетия, доколко съзнателно, доколко не, държавата направи бюджетния избор да поддържа относително ниско ниво на разходите за образование. Един от аргументите за неувеличаване на възнагражденията на учителите, който се чуваше, беше че те първо трябва да покажат резултати и след това да получат увеличение. Тази постановка е погрешна. Подобряването на образователните резултати предполага първо да се инвестира в учители и след това да се очаква подобряване на образователните резултати. Ако решим да не поливаме и да не се грижим достатъчно за едно дърво, няма как да очакваме то да ни даде добри плодове. Обществената инвестиция в образованието на утрешните поколения започва с днешната инвестиция в учители.

Факторът „детска градина“

Международни изследвания показват, че предучилищното образование (респективно ранното детско развитие) е бюджетната програма с най-висока норма на обществена възвръщаемост. Това важи и за България, поради високия дял на децата, чиито майчин език не е български, и децата, чиито родители са с ниско образование.

Предучилищната възраст (3-7 години) е ключова за когнитивното, социално-емоционалното и най-вече за езиковото развитие на детето. Това е периодът, в който в най-голяма степен се формират нагласи за учене, най-бързо се развиват нервните връзки, които формират интелигентността и езиковите способности на децата.

Лишаването на децата от образователна среда в този период, особено тези, чиито говорим език в семейството не е български, води до дефицити, които след това трудно могат да бъдат компенсирани. Ако едно дете не знае български в първи клас, то вече е много трудно може да го научи без да натрупа образователни дефицити, да изостане с учебния материал и да се демотивира.

В детската градина децата от семейства на социално-слаби и ниско-образовани семейства получават и достъп до храна, здравни и други грижи, личностна подкрепа, каквито често не получават от родителите си. Учителите в тези детски градини в много случаи са заместник-родители. Проекцията на тази грижа върху по-нататъшното развитие на детето е огромна, макар и на пръв поглед да не можем да напълно да я оценим.

В тази смисъл обхващането на децата от уязвими групи в системата на предучилищното образование е основният фактор за образователната им интеграция в училищна възраст. Децата от уязвими групи, непосещаващи детска градина са (потенциално) „отпаднали“ още на входа на училищното образование. Въпреки, че голяма част от тях постъпват в първи клас, те не успяват да компенсират дефицитите и да се интегрират. Обикновено училището ги избутва до 5-ти-6-ти клас, и тогава отпадат.

От друга страна, децата посещавали детска градина са с по-малко образователни дефицити, завършват повече класове, съответно натрупват повече знания, умения и компетентности. Завършилите поне основно образование и получили базова грамотност много по-често се включват във форми на професионална квалификация и формират нагласи за трудова реализация.

Да, сигурно ще чуем и гласове, че ограничаваме правото на преценка на образованите родители дали запишат децата си детска градина. Всъщност 97% от децата на образованите родители са включени на възраст между 4 и 5 години в системата на предучилищното образование. От друга страна 55 на сто от децата на родители с ниско образование не са включени. Въпросът пред нас е: какво ни е по-важно като общество – да не ограничим правото на преценка на една малка част от родителите или да пресечем неграмотността.

Какво бъдеще ни чака

В едно своя интервю Стефан Цанев казва: „...за неграмотните и необразованите няма да има място под слънцето, бедността ще продължава да расте, ще расте и омразата, омразата ще става все по-агресивна, все по-варварска – виждаме я в беззащитните ни села, подложени на безцеремонни грабежи, в поругаването на най-свидните ни паметници, в развяването на черни джихадистки знамена край Пазарджик и в ритниците в берлинското метро. Изхвърлените зад борда нямат друг изход, освен да просят или да крадат, да бият и да убиват... Следващата световна война на нашата планета няма да е война между народи, няма да е война между религии, няма да е война между класи и раси – последната война на планетата Земя ще бъде война на неграмотните срещу образованите“.

Дори и тази теза да ни се струва преувеличена, ние като общество и като част от европейската цивилизация не можем да пренебрегнем потенциалните рискове от възпроизводството на неграмотността. Демографията на необразованите е едновременно глобален и локален процес. В глобален мащаб ще се увеличава желанието на нискообразовани маси да мигрират в страни и райони с високо ниво на образованост. Пред България обаче предизвикателството е вътре на територията ѝ. Решението днес е наше и то по наше мнение е да направим обществения избор да заложим на образованието и да инвестираме в учителите.